

I SKYRIUS

Bretonas

Mano krikšto motina gyveno dailiame name jaukiame ir senoviškame mieste Bretone. Šituose namuose gyveno kelios jos vyro giminės kartos, net vyro pavardė buvo tokia pat kaip ir jo gimtojo miesto vardas, taigi jie buvo Bretonai iš Bretono. Nežinau, ar tai viso labo tebuvo sutapimas, ar kuris nors tolimas jų protėvis buvo nenusakomai įtakingas, kad net visą apylinkę imta vadinti jo vardu.

Kai dar buvau vaikas, bene du sykius per metus važiuodavau į Bretoną ir šitos viešnagės man be galo sušildydavo širdį – ypač mėgau dailųjį namą ir jo gyventojus. Man patikdavo erdvūs tykūs kambariai, patogūs ir skoningai sustatyti baldai, skaidrūs, platūs langai, balkonas, iš kurio galėjai pasigrožėti įspūdinga senoviška ir labai ramia, švaria gatve. Atrodė, kad toje gatvėje visada šventadienis. Visi tie dalykai labai džiugindavo mano sielą.

Suaugusiems namiškiams vaikai šiaip jau vis puola ir puola į akis. Misis Breton manimi rūpindavosi neįkyrėdama, santūriai ir nuoširdžiai. Dar prieš mums susipažįstant ji buvo likusi našlė ir augino sūnų. Jos vyras gydytojas numirė tada, kai ji buvo jauna ir patraukli.

Man akyse stovi nebejauna, bet graži, aukšta, dailiai nuaugusi ir kaip anglei pernelyg tamsios odos moteris, sveikata ir gyvybingumu trykštančiais rusvais skruostais ir nuostabiomis, maloniomis juodomis akimis. Daugelis apgailestavo, kad misis Breton akių ir plaukų spalvos nepaveldėjo jos sūnus: berniuko akys jau vaikystėje buvusios mėlynos ir labai skvarbios, o ilgi plaukai – nenusakomos spalvos, bet kai juos nušviesdavusi saulė, draugai tvirtindavo, kad jo garbanos atrodydavusios auksaspalvės. Tačiau iš veido sūnus buvo kaip iš akies traukta motina: paveldėjo jis ir jos puikius dantis, stuomenį (galbūt taip sakyti dar per anksti, nes berniukas dar turėjo suaugti) ir, svarbiausia, tvirtą sveikatą bei džiugią ir santūrią prigimtį, kurios neatstos jokie turtai.

Bretonė aš viešėjau ir tų metų rudenį: krikšto motina pati pasiėmė mane iš giminaičių, pas kuriuos tuo metu gyvenau. Manau, ji puikiai numatė būsimas

permainas, apie kurias aš nė nenučiuokiau, nors miglotos pasikeitimų nuojautos užplūsdavo man sielą, tuomet apnikdavo liūdesys. Tačiau buvau patenkinta, gavusi progą persikelti į kitą vietą ir sutikti naujų žmonių.

Krikšto motinos namuose laikas man visados tekėdavo ramiai, neskubriai, tarsi vandeninga lygumų upė. Šitos viešnagės buvo panašios į Kristiano ir Ištikimojo atgaivos valandėles vaizdingose upės pakrantėse, „kur šniokščia amžinai žaliuojantys medžiai, o už jų driekiasi lelijomis nubertos pievos“. Tuose namuose nebuvo daug įvykių ar jaudinančių nuotykių – net širdis salo iš tvyrančios ramybės. Aš ir netroškau permainų. Jeigu atnešdavo kokį laišką, būdavau nepatenkinta, kad ardoma nusistovėjusi tvarka, ir norėdavau, kad jis apskritai būtų kur nors prapuolęs.

Vieną dieną laišką gavo misis Breton. Tik akį į ją užmetęs galėjai suprasti, kad jo turinys nustebino moterį ir netgi šiek tiek suneramino. Pirmiausia pamaniau, kad laiškas iš namų, ir nusigandau, ar tik neatėjo kokia baisi žinia. Tačiau kai niekas nieko man nesakė, lyg kalnas nusirito nuo pečių.

Kitą dieną, kai pasivaikščiojusi įžengiau į savo miegamąjį, aptikau šiokių tokių permainų ženklus: ūksmingoje nišoje šalia savo sofos išvydau vaikišką lovytę, užklotą baltu užtiesalu. Be to, prie manosios raudonmedžio komodos išdygo nedidukė palisandro skrynutė. Stovėjau kaip stabo ištikta ir svarsčiau, ką tai galėtų reikšti. Ir supratau: atvyksta kitas svečias, misis Breton laukia daugiau žmonių.

Nulipusi pietauti, išgirdau ir paaiškinimą: kurį laiką su manimi gyvens maža mergaitė, gydytojo Bretono draugo ir tolimo giminaičio duktė. Dar buvo pasakyta, kad neseniai mirusi mergaitės motina, nors, tiesą sakant, misis Breton netrukus pridūrė, jog ši nelaimė mažutelei nebuvo tokia baisi, kaip būtum galėjęs pamanyti. Misis Hom (tokia, atrodo, velionės pavardė) buvusi labai daili, bet lengvapėdė, nerūpestinga, nesirūpinusi savo dukterimi, nuvylysi ir nuliūdinusi vyrą. Kai santuoka pasirodė nepakeliama, sutuoktiniai susitarė ir be jokių teismų išsiskyrė. Netrukus po šitų įvykių viename pokylyje misis Hom labai pervargo, peršalo, pradėjo karščiuoti ir šiek tiek pasirgusi mirė. Jos vyro, iš prigimties labai jautraus ir neapsakomai šitos liūdnos žinios sukrėsto žmogaus (jam tą žinią pranešė gana tiesmukiškai), atrodė, nieku gyvu negalėjai įtikinti, kad jo atšiaurus elgesys, nekantrumas ar nenuolaidumas neturi nieko bendro su netikėta žmonos mirtimi. Vyras dieną naktį galvojo apie tai, galvojo tol, kol jam visiškai susisuko galvelė. O kai galvelė susisuko, gydytojais užsispyrė, kad jis kur nors išvyktų prasiblaškyti. Misis Breton pasisiūlė tuokart pasirūpinti mergeite.

„Viliuosi, – pridūrė krikšto motina, baigdama monologą, – kad vaikas nenusiduos į savo motiną: paiką lengvapėdę peteliškę, mėgstančią šiek tiek pakoketuoti, kurias kartais veda net protingi vyrai. O juk misteris Homas šiaip jau yra galvotas žmogus, nors ne itin praktiškas: atsidavęs mokslui ir pusę savo amžiaus praleidęs laboratorijoje – tokio gyvenimo jo pliuškė žmona negalėjo nei suvokti, nei pakęsti. Tiesą sakant, – prisipažino misis Breton, – ir man tokie dalykai nebūtų patikę.“

Atsakydama į mano klausimą, krikštamotė paporino, kad jos velionis vyras ne sykį tvirtinęs, jog polinkį į mokslą misteris Homas bus paveldėjęs iš motinos dėdės – prancūzų mokslininko, kurio gyslomis, atrodo, tekėjo ir škotų, ir prancūzų kraujas. Prancūzijoje tebegyvena jo giminaičiai, kurie, tiesa, ne visi, iki šiol prieš savo pavardę prideda dalelytę „de“ ir laiko save kilmingais.

Tą dieną, devintą valandą vakaro, tarnas buvo paprašytas pasitikti diližaną, kuriuo turėjo atvykti mūsų mažoji viešnia. Misis Breton ir aš laukdamos mergaitės sėdėjome svetainėje. Džonas Greihamas Bretonas buvo išvykęs į kaimą aplankyti ten gyvenančio savo klasės draugo. Krikšto motina skaitinėjo vakaro laikraštį, o aš siuvinėjau. Vakarop oras subjuro: stambūs lietaus lašai plakė langų stiklus, kaukė piktas vėjas.

„Vargšas vaikelis, – retsykais atsidusdavo misis Breton, – šitokiu oru mažutelei tenka leistis į kelionę! Norėčiau kuo greičiau ją išvysti.“

Apie dešimtą valandą nuskambėjo durų varpelis – sugrįžo Vorenas. Dar ir durų niekas nespėjo atidaryti, o aš jau buvau atkūrusi į prieškambarį, kuriame stovėjo lagaminas ir keletas kartoninių dėžių. Šalia jų išvydau, matyt, mergaitės auklę, o ant paskutinio laiptelio stypsojo Vorenas. Rankose jis laikė kažką suvyniotą į šaliką.

– Ar čia ir yra tas vaikas? – paklausiau.

– Taip, mis.

Aš mėginau nuvynioti tą šaliką ir žvilgtelėti į mergytės veidelį, tačiau ji mitriai nusigrėžė ir įsikniaubė Vorenui į petį.

– Prašau pastatyti mane ant grindų, – išgirdau plonytį balselį, kai Vorenas atidarė svetainės duris, – ir nuimti šitą šaliką, – nenurimo mergytė, rankele ištraukdama smeigtuką ir šiek tiek įnoringai mėgindama nusimesti nepatogią skarą. Žmogiukas, išdygęs iš tų audeklų, mikliai mėgino suklostyti šaliką, bet storas audinys pasirodė esąs per sunkus ir per didelis mažoms rankelėms.

– Atiduokite jį Harietei, – paliepė mergytė, – ir tegul viską padeda į vietą.

Tai pasakiusi, mergytė atsigrėžė ir ėmė dyrėti į misis Breton.

– Ateik, mano mažoji, – tarė krikštamotė, – noriu įsitikinti, kad nesušalai, nesušlapai: štai čia prie židinio galėsi sušilti.

Mažosios viešnios kelis sykius raginti nereikėjo. Nusimetusi šaliką ir šiltuosius drabužius, ji atrodė neregėtai smulkutė: daili tarsi nulieta, laibutė ir mikli nelyginant stirnaitė. O kai atsisėdo krikštamotei ant kelių, atrodė kaip tikrų tikriausia lėlė. Šį panašumą, manau, dar paryškino gležnas jos kakliukas ir šviesios garbanėlės.

Švelniai trindama, kad sušiltų, mergytės rankutes ir kojeles, misis Breton maloniai šnekino mažąją, o ji iš pradžių žvelgė ilgesingai ir įdėmiai, kol galiausiai ėmė šypsotis.

Misis Breton šiaip jau nepalaikytumei meilinga moterimi: net su nuoširdžiai mylimu sūnumi ji dažniau būdavo griežta nei lipšni, tačiau kai mažoji viešnia jai nusišypsojo, krikštamotė pabučiavo ją ir pasiteiravo:

– Kuo tu vardu, mieloji?

– Misi.

– O kaip tave dar vadina?

– Tėtis mane šaukia Pole.

– Ar Polė nenorėtų pasilikti pas mane?

– Ne visam laikui, o tik kol tėvelis sugrįš namo. Jis išvykęs, – sunerimusi papurtė galvelę.

– Jis pats atvyks Polės ar atsiųs ką nors jos paimti?

– Iš tiesų, madam? Manote, kad jis parvažiuos?

– Žinoma.

– O Harietė šneka, kad tėvelį aš dar kažin kada pamatysiu – juk jis serga.

Jai ištryško ašaros. Mergytė ištraukė savo rankytę iš misis Breton delnų ir mėgino nusliuogti nuo kelių, bet pajutusi, kad ją laiko, paprašė:

– Prašom paleisti mane. Aš ant suoliuko įsitaisysiu.

Mažylę paleido ant grindų. Pasiėmusi žemutinį suoloelį, ant kurio misis Breton sėdėdama susikraudavo kojas, mergytė nusinešė jį į tamsiausią kambario kertę ir atsisėdo ten. Nors krikšto motina buvo valdinga, o iškilus rimtam reikalui net ir griežta, dėl smulkmenų ji dažnai nusileisdavo – ir dabar leido mergytei pasielgti kaip tinkamai. O man ištarė: „Nekreipkite šį kartą į ją dėmesio.“ Tačiau aš stebėjau mažąją žmogutį: Polė alkūnėlę įbedė į keliuką, rankute pasirėmė galvelę ir iš nedidukės – nelyginant lėlės – suknelės kišenėlės išsitraukusi mažulytę nosinaitę ėmė šniurkščioti.

Kiti vaikai, skausmo prislėgta širdelė ar užgriuvus kokiai nelaimei, ima balsiai raudoti, nė kiek nesigėdija ir nesitvardo, o ši verkšnojo patylomis ir tik retsykais išgirdęs mergytę sukniuksint galėjai suvokti jos gėlą. Misis Breton, ačiū Dievui, nieko nepajuto ir nepamatė. Netrukus iš kertės atsklido balselis:

– Ar negalėtumėte paskambinti varpeliu, kad ateitų Harietė?

Aš išpildžiau jos prašymą ir veikiai įžengė auklė.

– Hariete, man metas miegoti, – tarė mažoji šeimininkė, – paklausk, kur mano lova. Harietė atsakė jau viską žinanti.

– Pasiteirauk, ar tu miegosi su manimi.

– Ne, Misi, – atsakė auklė, – jūs miegosite šios panelės kambaryje, – tarė rodydama į mane.

Misi nesukrutėjo, bet įbestas jos akytes aš pajutau. Valandėlę mergytė įdėmiai žiūrėjo į mano pusę, o paskui išėjo iš kertės.

– Labanakt, ponija, – tarė ji misis Breton ir tylėdama praėjo pro mane.

– Labos nakties, Pole, – palinkėjau mažylei.

– Nėra reikalo atsisveikinti – juk miegosime tame pačiame kambaryje, – paaiškino mergytė ir žengė pro svetainės duris. Išgirdome Harietę siūlantį ją laiptais užnešti ant rankų. „Nereikia, nereikia“, – spyrėsi mūsų lėlė ir tuoj jos išvargusios kojytės sutapseno laiptais.

Po valandos atėjusi į kambarį pajutau, kad Polė dar nė akių nesudėjo. Ji pasitaisė pagalves, kad būtų patogų sėdėti, ir ant apklotu sukryžiuosius į kumšteliu sugniaužtus delnukus, žvelgdama rimtomis akimis, pusiau gulomis, kažin kaip senamadiškai, tįsojo savo lovelėje. Nešnekinau jos, bet, prieš užgesindama šviesą, patariau gultis.

– Tuoj, – išgirdau atsakymą.

– Betgi tu peršalsi, Misi.

Nuo kėdės, stovėjusios prie lovytės, ji pasiekė drabužėlį ir apsigobė juo petelius. Leidau mergytei elgtis, kaip ji norėjo, ir įtempusi ausis klausiausi – ji tebeinžgė – patylomis, tvardydamasi.

Nubudusi ryte, išgirdau kliaukiant liejamą vandenį. Čia dabar! Ji jau atsikėlus, užsikorusi prie praustuvo ant kėdės ir iš paskutinės savo gaidžio sveikatos palenkusi ąsotį mėgina įsipilti į dubenį vandens. Širdis salo žiūrint, kaip tyliai, kaip spėriai mažylė prausiasi ir rengiasi. Aišku, kad Polė dar menkai įgudusi pati savimi rūpintis: jai teko gerokai paplušėti, kol susisagstė sagas, susimezgė raišteliu, sukabino

kabliukus – net supluko mergaitė. Kai viską padarė, sulankstė naktinius marškinėlius ir rūpestingai ištiesino lovytės užklotą. Ir vėl nuėjo į kambario kampą, pranyko už baltos užuolaidos ir nurimo. Kilstelėjusi ant alkūnės, ištiesiau kaklą: knietėjo žinoti, ką mergytė veikia dabar. O ji atsiklaupusi, rankytėmis parėmusi galvelę, meldėsi.

Į duris pasibeldė jos auklė. Mergaitė pašoko.

– Aš jau apsirengiau, Hariete, – tarė ji. – Pati apsitaisiau, tik, atrodo, ne visai gerai.

Pažiūrėkite, ką būtina pataisyti!

– Kam jūs pati rengėtės, Misi?

– Tsss! Nekalbėk taip garsiai, Hariete, pažadinsi mergaitę (vadinasi, mane, gulinčią užmerktomis akimis). Pati apsivilkau drabužiais, noriu be jūsų išsiversti, kai išvažiuosite.

– Norite, kad išvažiuočiau?

– Kai pykdavote, norėdavau, bet dabar – ne. Būkite gera, užriškite dailiau man dirželį ir sušukuokite plaukus.

– Jūsų juostelė kuo puikiausiai sumazgyta. Kokia esate įgeidi!

– Ne, ją reikia dar sykį perjuosti. Būkit gerutė.

– Gerai jau, gerai. Kai išvažiuosiu, prašykite, kad ši panelė kiekvieną kartą padėtų jums apsirengti.

– Nieku gyvu.

– Kodėl gi? Ji be galo maloni. Tikiuosi, nesuksite nosies į šalį ir nemanysite esanti Dievo anūkė.

– Trūks plyš, bet ji manęs niekada neaprenginės.

– Jūs tik paklauskite šitos varnelės!

– Jūs nerūpestingai mane šukuojate, Hariete. Sklastymas bus kreivas.

– Oi, jums sunku įtikti. Ar šitaip bus gerai?

– Taip, pusėtinai. O kur dabar turėčiau eiti, kai esu apsirengusi?

– Palydėsiu jus į valgomąjį.

– Eime.

Jos pasuko prie durų, tačiau mažoji sustojo.

– Ak, Hariete! Kad čia būtų mano tėvo namai! Aš gi nepažįstu šitų žmonių.

– Misi, būkite gera mergytė.

– Tokia ir esu, tačiau man štai čia maudžia, – tarė pridėjusi rankytę prie krūtinės, atsidūsėjusi sušuko: – Tėti, tėveli!

Pasirėmiau ant alkūnės, nes norėjau pamatyti, kas ten dedasi.

– Pasakykite panelei „labas rytas“, – paliepė Harietė.

Mergaitė pasisveikino kaip liepta ir paskui auklę išėjo iš kambario. Tą pačią dieną Harietė išvažiavo pasisvečiuoti pas savo netoliese gyvenančius draugus.

Atėjusi pusryčiauti, pamačiau, kad Polina (mergaitė vadino save Pole, bet pilnas jos vardas buvo Polina Merė) sėdi už stalo prie misis Breton. Prieš mažąją viešnią buvo padėtas puodelis pieno, rankoje, kuri tarsi nutirpusi tįsojo ant stalo, ji turėjo riekelę duonos, bet maistas Polinai bemaž nerūpėjo.

– Nebeišmanau, kaip galėtume paguosti šį mažą žmogulį, – tarė man misis Breton, – ji nė trupinėlio neima į burną, o iš veidelio atrodo, kad bluosto šiąnakt nebuvo sudėjusi.

Patikinau krikštamotę, kad laikas ir gerumas ilgainiui palenks Polinos širdelę.

– Jeigu mažutėlė prisirištų prie ko nors šiuose namuose, tuomet ir nusiramintų, – tarė misis Breton. – Antraip kažin ar išvysime jos mielą šypsenėlę.